

NINAN NANT'A PUENTE RUTSHÁHN

Mudulu 2

IMPULSO
Guanajuato

Miguel Márquez Márquez

Úr'unde' ndi Guanajuato tangwín teréh úbo's ráts'oro taréh énuts'es - taréh úbo's ráts'oro sánzeb égas.

► GUANAJUATO SEGURO

Lic. Antonio Salvador García López

► CALIDAD DE VIDA

Lic. Diego Sinhue Rodríguez Vallejo

Lic. Diego Sinhue Rodríguez Vallejo

Secretario de Desarrollo Social y Humano

MVZ. José Gerardo Morales Moncada

Encargado de Despacho de la Subsecretaría de Administración e Inversión

Lic. Miguel Ángel Morales Abonce

Director del Fortalecimiento de Capacidades para el Desarrollo Humano

► ECONOMÍA PARA LAS PERSONAS

Lic. Guillermo Romero Pacheco

► GUANAJUATO EDUCADO

Ing. Eusebio Vega Pérez

Sra. María Eugenia Carreño de Márquez

Presidenta de DIF Estatal

Ing. Fortino Hernández Becerra

Encargado de Despacho de la Subsecretaría de Planeación y Operación para la Organización

Lic. Víctor Edmundo López Muñoz

Coordinador de Atención a Grupos Vulnerables

Lic. Martín Aurelio Diego Rodríguez

Director de Comunicación Social

Kíni richhihr man'í ndi éna éma pá nant'é rána rarú kábi'e éna richhihr tís'a', úrir ná'ir úrehn be úna utshá. Ki Guanajuatore rinhí úkhar utshá. Rinhí ép'o pá má mapé richhihr rána raga'r pá úrir ráp'or kí pá má rána ná'i ranhú íri'r naká ndi úrir éku' Guanajuato mú'os ki káne ndi úri kíni richhihr utshá ma ratshé.

D.R. GUBIERNU NDI GUANAJUATO

ISBN: EGÁ PU ETSHÁ

Proyecto

Parque de Innovación De La Salle Bajío

Material

Rodolfo Guerrero García, Universidad De La Salle Bajío

Gráficos e Imágenes

Manuel González Zavala, Universidad De La Salle Bajío

Diseño de Cubiertas

Estefanía Ramírez García

NÁNT'A ÚR'U NDI URÁ ÚRI ÍRI'R KI ÚRIR ENDÉ ÉKES

Bajír mánirk'un ki bajír írurk'un

Kíni modelo éna úmahu' ndi kábe' rána man'í nábe, má ní íri'r kí man'í ndi éma má í'e rákhar. Énu-hu' ndi éku' úrir urá rápi ndí ni i'áhn márhe pá úr'unde' rána man'í íri'r tatshá. Eje ndi pá úrir íri'r naká, éna éma pá mapé úrir ránar man'ísibur ratshá, namhúts kí urá rápi, ná'i rána nánkha'r man'í ráp'or sé írur o me mánir ki ránar man'í náts'ah.

Ijiékre kína úrir í'an'e ndi Guanajuato egá pá ína atón, ijiékre kína súka'rhú' pá ína írir rákahu'. Man'í ndi kíma ínkhá ní i'áhnro'. Man'í ndi úr'ende' ki úrir urá épi etshá éna íri'r éreh, ná'i urá épi úrha érhan, nánt'a ránzo ukharín ndi sá' íri'r agá.

Púr ígo'r, asék ndí íri'r kí'ührín ndí kíni programa ndi Impulso ndi Desar'oio Sosioedukatibo, nánt'a programarí ána má ná'i úrir agéts pá ijiék, pá bánhor ki pá ndi ét'e ránzo, kumu ndi úrir Guanajuato mú'os pá ná'i rána urá rápi nehé rána nat'úr, man'í ndi ephá ki ndi rinhí ékhar.

Kíni rinchhihr ndí kán'a egá' ána aségun kabí'e nánt'a nánk'uh ínan kurí úwan pá anún k'ágo'rgun ki

kabí'e ugán, kabí'e nínan man'í rus-thán pá nant'é ránzon, kabí'e nínan úrir rakésin pá nínan man'í rupórin ndi súgata' ku'ós ében, purmhé' ndi ét'uhn ninarin nánt'a plán rutshán pá be úrir ránar íri'r naká kumu ndi bajírin ki úrir ndi ránzo úza' egá.

Chí kíni úba' man'í nánt'a satí utsháhn, man'í síbur tikán utsháhn pá mahér man'í ndi súgata' ínan upórin ki pá íri'r tikán. Ndi sá' úrhon man'í utshán anún man'úri'o sá'táteh ndi tikán tutsháhn ki man'í ndi úrir tuserin sá utín, ijiékre kína úrir kíkes pá ndi impulso ndi nant'é Desar'oio Sosioedukatiboba, ki man'í ndi utsháhn banhor ki ndi man'í éku' súgata' ébe tapór.

Úrir ndi nánt'a ránzo egá man'í etshá ki egá úrir urá épi man'í, tikán Guanajuato katá úgin utsháhn kábe' ndi é'i, ndi úri urá íri'r ki úrir íri'r ékes, márhe éma ki man'í ndi éku' úrir urá épi etsháh. Kaúj nábi ungwáhsk pur ndi man'í síbur ichháh, índisakhark pur ndi Guanajuato íri'r tángweh, úrir rinhí akhé'rb ki man'í síbur ána ákhar pá úrir ána úrehn takí, purmhé', bá-na'i, ndi nánt'a Guanajuato márhe áwa ki pá úrir ní íri'r taká.

**Migél Márkes Márkes.
Úr'unde' ndi Guanajuato tangwín**

Ndi pú nimbo úb 'b

Ma sá' urún kábi'egun kumu ndi úrirgun nehé ki ni míndehgun. Chi un-gwá nata' tutánhe pa maní ndi eku' ébe apán pa inan maní utsháhn.

Ungwá ndi urir ku'ós ubo'n ndi egán nimbo tuwe'bnhé: bajírin. Nata' tutánhe pa inan urir íri'r ákan, pa na'i anar íri'r taká ki si'ahn sich'ihr, urir ndi urir íri'r urá api ki anar manísibur atshá.

MÚDULO 2

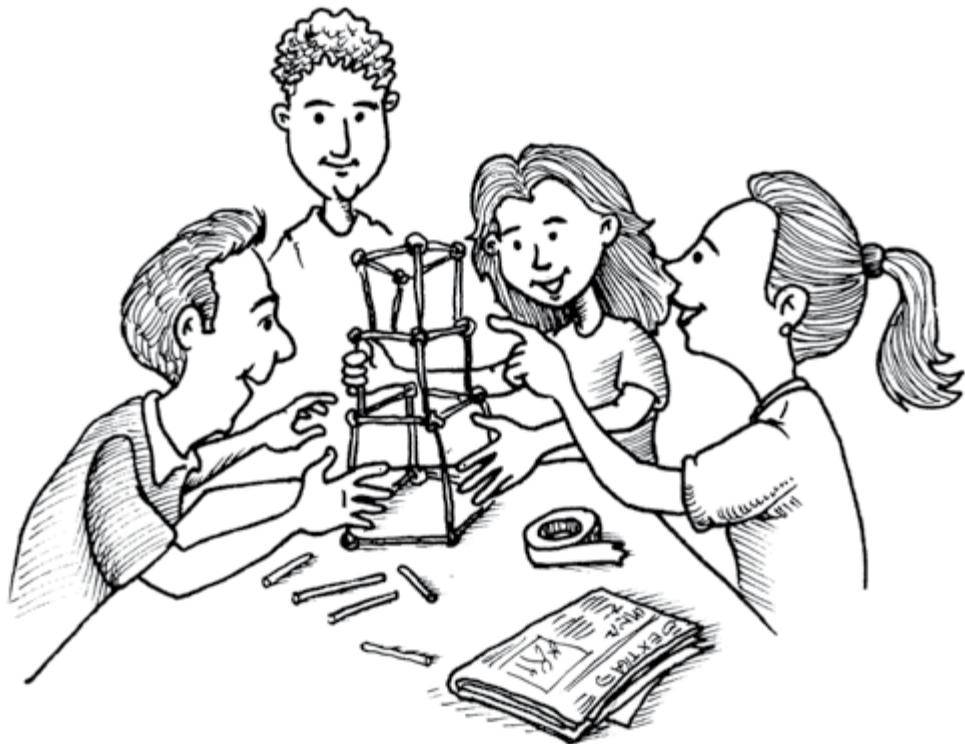
Puénte éna ndi utsháhn.

**Man'í ndi ná'i kíni módu
atshá:**

Márhe ráman ndi bajírin úkesin pa
mah r ránar íri'r naká, í'e kúmu ndi
bajírin ki Ránzo ndi egá.

Nánt'a tór'e ndi írur ki mánir ná'i egá urá épi.

Man'i ndi etshá:

Anun kabi'e urir ndi ende rini emab urere rirnhí niji epeb, man'i ndi ukhar ki man'i de ndi unkha ibur.

-Urir ndi ende rini emab: man'isibur epá be ena urir emus ki rini emab, manisibur ema pa urir sá' siàhn man'i sumha, na'i ramha man'i rana ratshá ki man'i ndi eku' it'ahn ku kumplirat'e mapé ome tin'uhnkarí ndi kurí emha ratshá. K'onde enrhé rinhí emhab:

-Urir ndi urir marhe rini emab: kini urir sá' ena epha mani urir marhe ki ni ende rinhí niji epeb se iru ome mani, man'i ndi ema khi ma i'e utshá khi ereh urir na'i emha a'á.

-Uri ndi emde rini emaba ki rinhí ukhe'r: kini uri ome mani upahu' pur ndi e'i man'i ndi ratshá o pun di e'i na'i urir ramha a'á purmehe kiri iri'r sutsháme.

-Urir ndi ende nehe man'i ratsha: kini urir ende nehé man'i ratsha ki urir subusme, ki nehé e'i iri'r nahe'.

-Urir ndi ende man'i utsha ki urir ekes: kini urir o mani ema man'i ushá khi nehé kaza ekehs khi ma'i utshá, k'a singweh suseme kabie man'i ratshá.

**Nánt'a tór'e ni ínch'i maháts tshá nehé ki nehé tah ' tam'.
¿Kábi'e ekípo bá náta' útan'ín?**

Anún kábi'e ekípo ndi usá.

- ¿Kábi'e ekípo usá ndi úra úran? ¿Man'úri'o úkhar ki únkhá íbur pa rána úra ráran?
- ¿Kánenkhare ekípo ítan ni íri'r úra úran?, ¿Man'íran?, ¿Man'úri'o úkhar ki únkháb íbur pa rána úra ráran?
- ¿K'árore man'í úrir éser pa man'í ratshá ki kábi'ebe úmha pa úre úri i'e mú'e?
- ¿Man'úri'o énkhares pa urá mípi úrhan mírhan, kábi'e ndi búndo urá épi úrhan érha?
- ¿Parí énkha'res ndi káne ut'é Ránzo ndi riní émab?
- ¿Íri'r éreh? ¿Man'úri'o íri'r éreh ki kó'onkha'o íri'r sárehme?

Úrir ndi taká úrhan úrhan utshér ma naká man'í kurí mímha ki ma mína taréh man'í míta's pa michháh pa úts'a Ránzo íri'r náteh o me kábe' ndi man'í éna etshá.

Níji égats ekípo bajírin minar úrhan mírhan

Man'úri'o úman pa bajírin íri'r rána naká	Man'úri'o úman pa nant'én Ránzon úrir rána íri'r naká

● Man'í ndi úman pa rús 'ni'n.

● Mah r man'í ráman pa bajírin ki nant'én Rán-zon íri'r rána rámha.

● Nehé énu'n man'ísibur tutsháhn.

● Nehé énu'n man'í rínkha'r tutsháhn.

● Ni i'áhn márhe pa ni íri'r ranún kábi'e man'í ná'i katá rúgin ráman ki kó'onkho'o nehé náthe'

Úkiki ráman bajírin katá rúgin

Man'í ndi rutsháhn:

Ráman nan'í ndi epán tutsháhn ki man'í ndi éku' túkharin kúmu ndi bajírin, ndi nínan tshá rapán ki ráman man'í ndi tandé' ta'ih ki bajírin ráserin.

Man'í rúkharin pa ráman ndi bajírin í'er ki márhe ráman sintíru'en tántu írurgun kúmu ndi mánirgun.

Bajírin katá rúgin man'í ndi úts'a enhá nánkha' ránan.

Kíku kína richhíhr úran it'ésnhe man'í ndi éku' úta kágín kísa'n ki man'úri'o ítan kiré utshék ndi tandé' ta'ih.

Pa tínan man'í áman ndi éku' katá túgin úts'a túnan:

- ¿Kábe' kúri kínu'n ndi kíni úrhan? ¿Kúri urék'un o me úme ki man'íran?
- ¿Man'úri'o tupán ndi bajírin etshá?
- ¿Man'úri'o tupán ndi bajírin kítá'b etshá?

Kíku richhíhr úran it'éts'e ndi bánhor utshá:

● Man'í ndi úman pa ús'ni'n.

● Káda ndi búnho urá épi ígehr man'ísibur ích'ah etsháh.

● Man'í ndi úts'a únan ki bajírin ú'erin bajírin én'uh kábi'e nimbó úm'ehb utshá.

● Márhe éman ndi kimbats'ab tutsháhn, kábe' ndi ná'ir egá ním'ah ép'ih ki ndi éreba' márhe émha egá.

● Ná'i ndi írur ki mánir urá épi man'í úts'a ípo' ír'e man'í ndi í's enhá ki ni íri'r éreh ki káts'as márhe.

Man'í ndi bajírin kábe' rát'e ratshá

Man'í ndi ratshá:

Anún kábi'e káne ébeh richhihr éts'ahb,
í'e kúmu ndi man'í ndi túkharin ki man'í
ndi ti'áhn'in pa bajírin ndi naká richhihr
nánts'ah.

Úrhan:

¿Ungwánhe eskuéla?
Kuádro kína i'á, ná'i kína úrhu' it'ésnhe ndi chi kíni úba' ndi ur'ós egá.

Úrir ndi úrhu' ndi búnhó ígehr	¿Richhihr epá ésa' ki usár?	¿Eskuéla ét'u o me tat'ú?	¿Kénkha sápha úno'b?	¿Endé o uré richhihr tása?	¿É'i sigirá'e richhihr násá?	Pari sá' richhihr sisa'me, i- Man'íran unhér richhihr tása'

Ungwá ná'i ndi ekíposgun kurí túwanhe:

- 1. ¿Man'úri'o ni ítan i'áhn pa nant'én Ránzon ki ndi bajírin it'áhn, ná-tan'ín o me nant'é eskuélan? ¿Man'íran?
- 2. Írur ki mánir émha ma ná'i níndirin eskuéla, kúmu ndi kánga ch'írur ki kángar ch'émanir. Nant'é Ránzon ki ndi bajírin, ¿K'ágó'r'o ítan ma-h r rándir eskuélar, kánga ch'émanir o kánga ch'írur?, ¿Man'íran?
- 3. Úrir maré'r ndi ku'ós Ránzon egán:
¿Kuri é'igun níndirin eskuélarin?
¿Mah r rutsháhn?
¿Man'íran sah r sándirinme?
- 4. ¿Pa man'íranbe eskuéla i'áhn?

Man'í ndi káne éma pa íri'r káne rána ratsháh:

- ¿Kábi'ebé ni ítan eskuéla man'ísibur rapán rutsháhn?
  - ¿Man'íuri'o mah r rutsháhn pa rugw rin írurin ki mánirin ná'is rándir eskuélar?
  - Ndi úrir maré'rgun ki máni mánk'ísgun, ¿Man'úri'o randén pa níndi-rin eskuélarin?

MAN'Í NDI KAÚJ UTSHÁH:

● Man'í ndi úman pa ús 'ni'n.

● I's eskuéla i'áhn.

● Mah r ná'i níndirin eskuélarin

● ¿Man'úri'o eskuéla níji rutsháhn
pa ni ítan man'ísibur rapán?

● Man'ísibur eéna upán, ki
núnka sína sarho'nigunme.

URHAN 8

Man'í ndi bajírin atshá.

Man'ín ndi atshá:

Ranún man'í ndi ku'ós majér man'í
rutsháhn ki Ko'ós Ránzon.

Ku'ós dibújuba tutshá ki kábi'e ndi ugáhu':

Kábi'ergun ndi bajírin katá túgin tíkehrin kábe' ndi rinhí nimbó éna égist er'áhk

Aspéktos	¿Kábi'ergun?	¿Kábi'e endé ná'e?
Imhúts		
Sizé'n		
Kábi'e nehé ndi ut'ís níji ení'		
¿Kábi'e kángaga ch'írur ki kángaga ch'émanir utó-rin?		
¿Kábi'e írur maré'r ki máni mank'ís utórin?		
¿Man'íubabe úrir ná'i urá épi ígehr máre' ep'in úts'a enhá?		
¿Kábi'e mapé úrir úts'a ur'ós etshá?		
¿Ná'i úrir urá épi úts'a enhá o me kábi'e nehé úsa éna ndi káne úba' úkhar?		
¿Man'úri'o kurí úwan ndi ku'ósin ndi kángaga egá ét'or?		
Káne nehé ipór, ¿kábi'e ína ibá.?		
¿Man'úri'o kúri ebá ndi richhihr úran sá' it'és?		

Man'í ndi mah r upórin pa ni íri'r nikán ki si'áhn sísi'rín

Aspéktos	<p>¿Man'úri'o mah r nínani-ri'r rutsháhn?</p> <p>Ni i'áhn márhe pa káne tshé káne rána rába kábi'e káne é'i rána man'í rapór, i'e kúmu ndi káne man'í úkhar o me man'í ndi káne man'ísibur súkharme.</p>	<p>¿Man'íubabe ninan ruts-háhn?</p>
<p>¿Kábi'e úrir ur'ós im-húts?</p> <p>¿Mah r nínan rupórin pa káts'as náts'ahn ki íri'r nikán?</p>		
¿Man'úri'o mah r nínan ku'ós rúts 'n'in?		
Ke úbo' ndi mah r nínan ratón kúmu ndi: úbo' ndi nún'ihrin(nánan ki tatan, rungw r írurin, rungw mánirin, náts'a náme'n), ke nde nát-sa únan ki ke nde tári tutsháhn.		
¿Kábi'e mah r nínan úrir rakésin pa ratón ki íri'r rungw rin chích'e írur ki chích'e mánir tshé ratórin?		
¿Kábi'e mah r nínan úrir rakésin pa ratón ki íri'r úrir maré'r tshé ratórin?		

¿Mah r ráman ndi ma-
péba úba' rúro'bun ni-
kán pa bajírin máre'
rapín'in ki katá rúgin
nátsa ránan?
¿Kó'onkha'o?

¿Kábi'e mánba'
rúro'bun pa katá rúgin
nátsa ránan?

¿Ná'i írurgun ki mánir-
gun út'orgun?,
¿K'áro're íbur?,
¿Man'igo' mah r ruts-
háhn pa rú'ihñ'ín?

¿Kábi'e mah r nínan
tshá sizé'n nit'úrin?

● Man'í ndi úman pa ús 'ni'n.

● Mah r nánt'a ur'ós nángweh ki sizé'n.

● Ná'irgun ndi írurgun ki má-nirgun rinhí túkharin nánt'a lúgare kátsa's nikán ki ku'ós níjin.

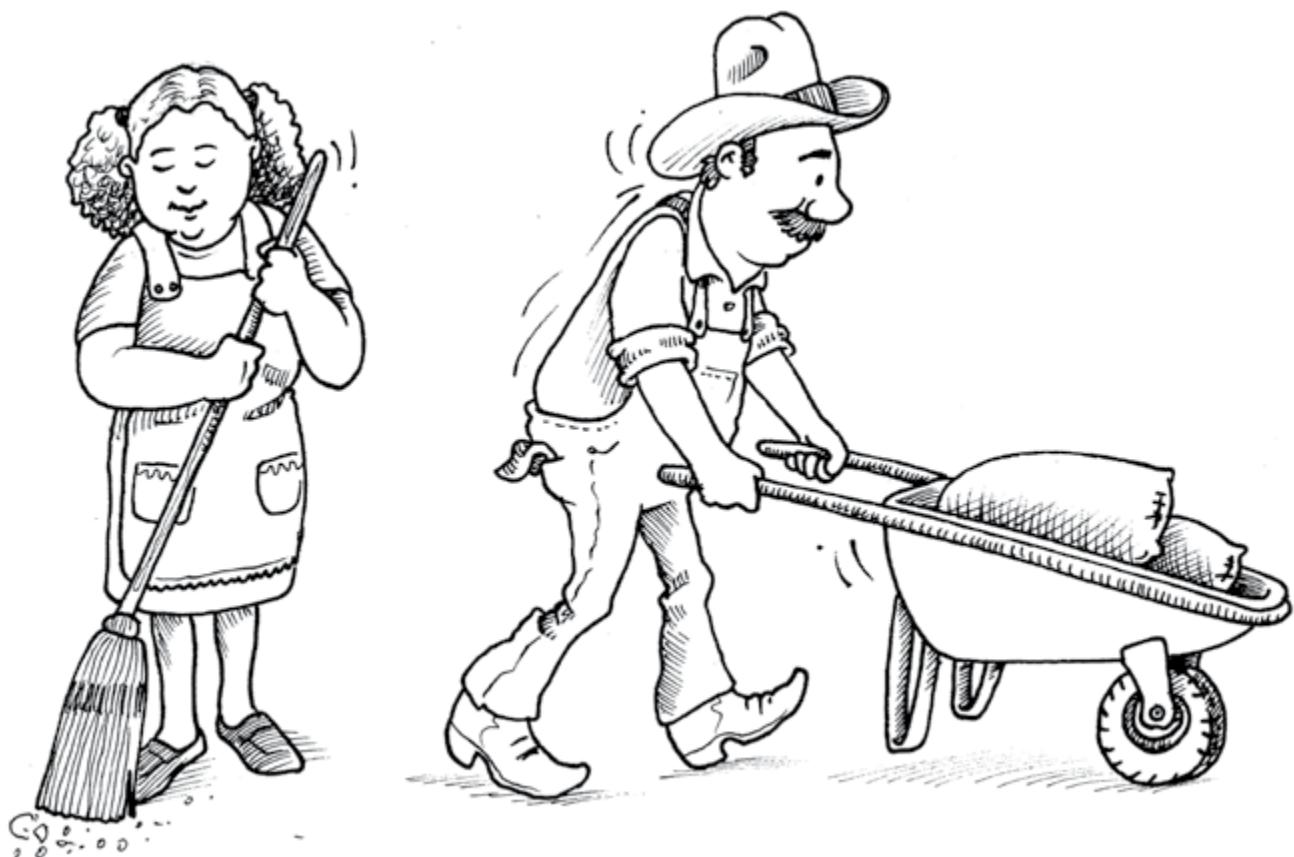
● Ná'irgun ndi írurgun ki mánirgun rinhí éni' nípo' nitón, kángar inch'er irur ki kángar inch'e manir ratón ki úrir maré'r.

● Bajírin katá rúgin márhe rá-man rakhésgun, pa íri'r nikán.

URHAN 9

Man'í ndi bajírin atshá.

Man'í ndi atshá:

Kurí rúwan ndi úrhan éna tshé ets-há pa nehé nínan íri'r nikán, bajírin ránar íri'r naká ki nánt'é Ránzon.

Úrir kímba' ékhar ki úrhan:

Rinhí ndi er'ák nehé i'á:

○ ¿Man'úri náta' átan?

○ ¿Man'íran túma kí'i náta' nután?

○ ¿Man'úri'o kaúj endé ndi kíni nátan?

○ ¿Man'úri'o tútso'r ndi kíni nátan?

○ ¿Man'úri'o ndi náta'n tutsháh é'i rupór? ¿Man'éran?

○ ¿Man'úri'o mah r rupór ndi nátan étan?

○ ¿Kábi'e nátan ékes pa ni márhe ráma?

Kuádro níji kína ná'i báñhor úrhu' it'ésbo.

Nánt'a ráia ndi égats kábi'e báñhor úrhu' it'ésbo.	¿Man'úri'o úra étan?	¿Man'úri'o kurí úwa ndi úra étan?

Tári: búnho ípo' ikhés.

Bánhor úta éginhe, kína úrhan ichhánhe man'í ndi út'os túkasu'en. Kína ibánhe k'árore ndi bánhorin úta égin, kágár inch'írur, kágár ch'emanir ki úrir maré'r, ibánhe man'úri'o ephá kábe' ndi sápha ékhar, kábe' ndi egá ki man'í ndi erhé etshá. Purmhé' man'í ndi úman kímber tukásbnhe: ná'irgun ma nínan úrir rakésin.

Kánebe ndi búnho urá épi ígehr. (nánt'a ráia kína kisár pa nánt'a úri únhí' kinhísb)	Tári. Tshé nínan rapán	Ndi sá' nánt'a nímba' rano'b, ¿Parí tári nái atshá?, ¿Man'í kúri ebá ndi úrir kíkes?, ¿Kábi'e sintiéet'e?, ¿Úkiki kína kíkes?

● Man'í ndi úman pa ús 'ni'n.

● Úrhan ndi endésima í'is káne kímba' ekásb.

● Ná'i úrhan ma káne ítan ráta'.

● Úrhan niákuribe i'áhn "rhu káne éts' b", kúmu ndi ur'ós úrir úrhan érhan.

● Úrhan ndi káne étan ma káne kíri rána íri'r nágw h, niákuri márhe éma éb h ki márhe éma.

● Úrhan ndi káne ut'ís éb h, ná'i úrir ndi éku' egá ná'i man'í ratshá.

Man'í ndi bajírin atshá.
Man'í ndi éku' égi' úrehn kíri mapéme.

Man'í ndi atshá:

Kuri túwanhe kábe' ndi úrehnba éna urá
épis ki kábi'ebe káne éna márhe éma ki
káne íri'r nágw h.

Man'í ndi ep'ín:

“Sitás ndi tipára’ taréh up’ín’es ki nánt’apame”

Nánt'a úba' nánt'a reí máni éb h ním'ah épih pur ndi nánt'a úri ndi ma úrir úts'a é'er ma ikéhs, kúmu ndi ná'i úri reí ním'ah épih, ma máni márhe éma.

Bingí únkhasa ma é'i úts'a é'i épih úrir é'er ki ndi sá' reí énu úwah ésu', úp'ah ni káts'asbe ésu'. Máni pha íthe'r márhe urá éna pha upór ki kábe' ndi i'e kíbi'e éna pha éb h ki márhe éma márhe.

Nánt'a úba'; reí ma rinhí úbe undáh:

-Paje- usé-¿Man'úri'o pha i'oh?

-¿Man'úriro' i'oh, Mánik?

-¿Kánenkharo' ni pha i'oh ki márhe éma?

-Man'í síngw h sí'ohme, Altesa.

Ínhe nari' naségo, paje. Túpe nánt'a kánga inch'e kazímo' mísi'b pur ndi úrir urí éser.

¿Man'íranbe i'is kíb h márhe kíma?, ¿é?, ¿Man'íran?

Mánik, kaúj síngw h nûm'ah súngwi-hme. Ut'é Altesa úrere éseuj ma nágw h rakésk. Masú tükhar ki rungwér írur tükhar ku'ós egá ndi kórte úwo-hú', ur'ihu' ki uts'úhu'

Ki ére'ba' Altesa man'í épohu' kúmu ndi úrehn pa man'í ndi endé rátarhu', ¿Kábe'be si'áhn márhe súwahu'?

-Sikhá chípuri si'áhn man'í siseúj, nández sa'í- reí úwa-k'á síngw h si'áhn márhe súwa pur ndi ígo' rinhí it'ir.

-Purmhé', Mánik, man'í bénza'ngo' kábe'be kaúj ásek. Ni randé man'í ruts-hák o rápok, purmhé', kaúj man'í síngw h sú'ame...

-Kíndi. ¡Kíndi ántes ndi kánebe nu'ah nda rúka' rúrehk!

Úri ndi úrir úts'a é'er táthe'r, tángw h

man'í úwa ki ur'ós níji téteh.

Reí tángw h sú'a ta'i. Man'í ndi éma úri riní súr'obme kúmu ndi páje tángw h márhe úwa, ur'í ndi maré' uréh ki úts'a ndi ihi tángw h usá.

Ndi sá' únsa' tángw h, naánt'a úri ndi ékes úta' ki tángw h únkhasa máre' ubín.

-¿Man'íranbe ni íro' márhe éma?

-A, Mánik, íro' sitás rip'á téteh.

-¿Sitás rip'á?

-I'ero'.

-Ki ígo'babe ni márhe éma.

-Úme, Mánik, sínhá ígo'me uwábe márhe súwamero'

-Tshé' parí é'o, káne ndi sitás níji ení'be káne márhe éma.

-I'ego'

-Ki íro' ígo' síngw hmé.

-I'ero'.

-¿Ki kábi'e téteh?

-¡Núnka sipóhmero'!

-¿Man'í sitásro'?
 -Sitás ndi tipára' teréh up'ínes ki nánt'apame.
 -Endésima ni man'í sú'ome.
 -Kábe' ndi i'e endésima it'i, man'í ndi rutsháh pabe ína irú.
 -¿Kábi'e?
 -Ína sitás níji paje sapóh.
 -Ígo'o, ungwá níji tinhirnhe.
 -Úme, Altesa, k'a síngw h káne súseme pa káne sitás níji napóh.
 -Tónses ungwá turi' tusérnhe.
 -Únkha síburme, Mánik. Sikhá áserin i'e ána atshá, íro' nehé ána tapóh, nehé ihé.
 -¿Purmhé' íro' si'ahn surú kábe' ndi márhe éma?
 -A'a, arúro'.
 -Tónses si'ahn sipohro'.
 -Si'ahn sah r nehé urá síke'.
 -¿Kíma íro' si'ahn kuénta síngo ndi márhe súwame ndi sitás níji napóh, ki nehé ána sitás níji tapóh ki si'ahn sah r saréhk?
 -Kábe' ndi i'e. Mánik, ¿Kí'i nánt'a úri nánhi' ndi tshá úra étan ndi úrir úts'a tshé é'er ni énu' kábi'ebe káne sitás níji ipóh?
 -A'a.
 Íri'r, kíni úsa tánauj ta'íuj úta'k. sá' sán gw h nánt'a búlsa símbah úrehn sínda'r kit'é lísto tahú ndi tipára' taréh ur'pín'es ki nánt'apame úrehn sínda'r búlsa takí, ni mapéme, ni tín'uhkaríme. ¡Tipára' taréh ur'pín'es ki nánt'apame!

-¿Man'úrint'akib? ¿Kéga' úrehn épih purndi síniba na'áhn?

-Nda búlsa símbah épih Mánik, ta símbo'.
 -Ta usa.

I'e tá'e, íro' úsa, úri ndi man'ísibur epá úndi reí úta'.

Taréhsa's úndis ta úr'unde' ut'ís ndi éb h úra étan ki taréhsa's ndi páje ut'ís tá'ohs. Ígonha lálba uwís.

Nánt'a etísba ur'ós níjiba úra'r, úri ndi man'ísibur epá búlsa úgehts ki nánt'a richhihr úran undés ndi ema:

**KÍNI ÚREHN ÚT'ERO' NIRÉHNO' PURNDI NI ÚRIR ÍRIRK.
 NÁ'I ÍCH'Ó KI K'ÁNÁÌ MÁRE' SINGWÍB-ME
 KÁBI'E NDI KIPÁ**

Ubés búlsa nánt'a richhihrba úruts úri ndi úrir úts'a é'er úndi ut'íri ú'uhb, ur'óri ma épen, úkiki ma épen ki i'oh.

Ndi páje téteh, úri ndi man'ísibur epá ki reí íngwi' épha parí ma úrir sín'urme.

Úri ndi úrir úts'a é'er nánt'a búlsa ubá, richhihr úsa', úm'ehr ki undí' ris h' tásen, búlsa sít'i unhíts ki úrets, ma súngata' uwáh' ki ut'ís ma tapóh.

Rip'á ma úrir egá urí énde' ki ur'óri ma mátho' éts 'n ki béndana úrir máno ínho pa ma rand hr man'í úrir ét'u etshá.

Úri ndi úrir úts'a é'er man'í ndi mésa égits ná'i mahá un hn ki etís nehé unhér mésa níndo táchuts.

Ma tángw h tátsoh ki man'í ndi éku' mésa égits ná'i undéts.

Ma sukh 'rmebe ndi man'i urángi' éb h uréhr.

¡Ma nánt'a úrehn sínda'r mundo ébe' égi'!

Ma núnka nánt'a úrehn surúme, chi ma nánt'a úrehn mundo ébe' úkhar pa ma úre.

Paje pha ma étah ki éna pha mundo úw', pha étah ki ma pha ujáts pa sirá uríb. Émuts ki pha maháta' éjen, ma pha píla-ba úw'.

Í'e pha íthe'r ki pha tátthe'r nimbó úme'b píla utshá ráts'oro éna é'eh: nánt'a píla nda ráts'oro, taréh pílas nda ráts'oro, tín'uhn píla, tipán píla, sangwáro píla, tákun píla..., miéntrama rána ráts'oro, nánt'aup'in, nánt'aup'in ráts'oro, taréh up'in'es, tipára', tákun ráts'oro ránده pa ráte'r ta lúltimu: jnánt'apame úrehn úte'r!

"Sí'eme", kuri úwa. Nánt'a lúltimu píla ún'ih ndi nánt'a pibá éni' ki urú mani ítan tín'uhkarí.

-Uwá úphiuj- tápa'-, júphiuj, pajárgo'!

Úkiki ndi ma mésa éni' úta', úbo' píso, mésa, ke nde nit'i egá', rugi'simbah urá úpi'rb, man'i ndi úkhar súngata' tat'u úta', purmhé' ma supáme man'i ndi tat'u úta'.

Mésa nindo, taká tamhír, ús 'ni' ma tágw h úrehn sínda'r mundo úme' ndi tipára' taréh up'in'es nánt'apame úno'b, "nehé ndi tipára' taréh up'in'es ki nánt'apame úrehn"

"Tipára' taréh up'in'es ki nánt'apame úrehn úrehn", kuri úwa mani mapé úrehno'.

Purmhé' nánt'a úrehn sínda'r íburj.

Tipára' taréh up'in'es ki nánt'apame úrehn sínhá número ná'imero'- kúrieba.

Nánt'a úr'ih nánt'a número ná'iro', tipára' taréh up'in'es ki nánt'apame sínhá ná'imero'.

Reí ki úri ndi urángi' tshé e'erb tágw h béndana uwáh's. Paje urá mása' sínhá sínhá'resme, ma nánt'a se épíh ki urá mátho', urángi' chinch'e úna tách' ki sík'ehr tákas ki urí mani márhe, pur ndi karí urá étehr.

Úri ndi úrir úts'a é'er tágw h níndehn túmo' undé' úkhar ki tágw h késibur uwáh' parí k'a síngw h suréhrme, rígu níji ma búlsa únda. Ubés nánt'a richhihr úga' ki nánt'a lápis rígu úgeh' ki tágw h tátsoh kuenta utshá ki ubín.

¿Kénkha úba' úno'b úri ndi úrir úts'a é'er tágw h níndeh ubúts pa nánt'a número ndi nánt'a úr'ih mukhar?

Í'isbe nehé ét'u éri'uj, ki mátho'be éma. Éb h kuri úwa ni náta' nután márhe ta kéga' ndi man'i kúnsiginu'e
Alumejór ubés kíri úrhan kíri si'áhn.

Nánt'a úr'ih úrehn sínda'r, nánt'a íru mahér sá' si'áhn úran sútan.

Nánt'a úr'ih úrehn nánt'a íru ni napár. Nánt'a úr'ih úrehn mahér káne tshá íri'r nágw h.

Sitás rip'á úteh. Sikhá úra étan ki éna níndehn émuts ki kéga' úrehn ésa, ráts'oro nánt'a énuts o ráts'oro taréh énuts'és sápha rána níndehn mapé rabúts.

Ráts'aro taréh énuts'es ni mapé sápharo', kurí úwa.

Úni' ma rasé nánt'a úran Títa rátá' pa úran ráran.

Ki íro' nehé,
ubés ná'i,
íro' tári úrho
utshá ndi sá'
sangwáro in-
gwéts naré'.
Ma mahér úsa
ná'i úran rá-
ran ki kéga'
úrehn rats'eb
man'í ndi
után itán.

Kuénta úgi'r:
tángw h uwín
ke'i Títaba úra

mútan ki úni' ke'iba úra mután, sákis
sápha nágw h úrehn rabúch'is.

Mani mapé úba'ro'?

Lumejór ma míndi Títa muts'ero', pa
man'í ndi úts'a ná'i úsa náhi ki ma káne
kénkha úrehn muthi'.

Sikhá, káne tín'uhnkári úsa rasá, ítan
úts'a mapé káne rándi'r...

Rándi'r...

Rándi'r...

Mani mápa márhe. ¿Mani mapé káne
nint'i úkhar ndi úba' machí?

¿Maníranbe káne ni mapé úbas
rákhar?

Mani káne márhe énu'; purmhé' tipán
sápha ráno'b nángw h níndehn rabúts
ta nánt'a úr'ih rá'ih.

Reí ki ndi úri ni man'ísibur epá, úr'un-
de ut'ís úkiki ma únzer.

Paje sitá ma níji tapóh ndi nánt'a tipá-
ra' ki nánt'apame...

Um'á ndi útehr, úri ndi úrir úts'a é'er
ut'é plan ma sigú'e i'e kúmu ndi nánt'a
úba' úsa tángw h kurí úwa.

N á n t ' a
únkhasa, paje
ma nánt'a
lálba níji ta-
póh ur'ori ma
tángw h úw n,
tangw h ma
uk'á, uk'á ki
ma tín'uh kari
mundáh téte-
hr.

- ¿M a n ' í g o '
ébek?- reí
mani íri'r un-
dáhn.

-Maní singw h sib ujme, maní singw h
sib ujme.

-Antes, mapé úba' sabáme síthe'r ki
íis ungewéh kísu'.

-Tári tutsháh, ¿Úme?¿Út'e Altesa
man'úri é'i ndi bufón ki júglar kíbi'e?
Mapé úba' súro'bme reí uri ndi úrir
úts'a é'er ugú' úteh.

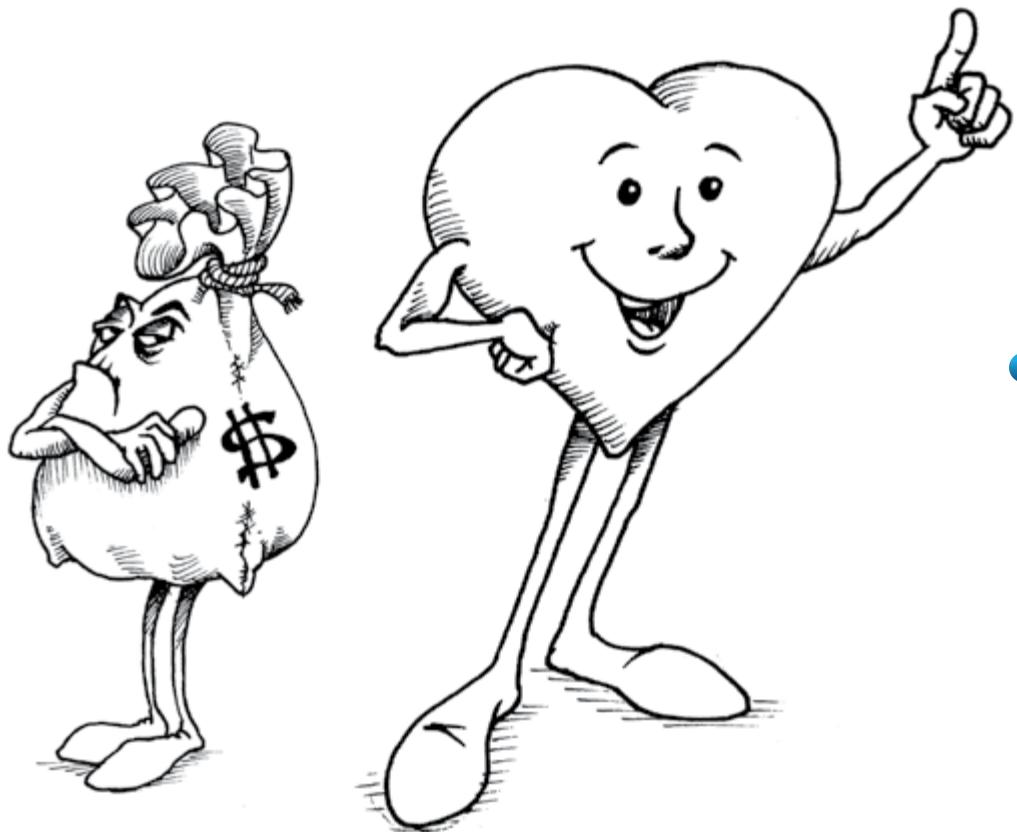
Sinhá ch'irírmé ndi káne nánt'a paje
ná'is rákhar pa ná'is nágw h márhe
rába.

Pa kurí rúsa'bun:

- ¿Man'í kuri ebán ndi man'í ep'ín ndi kísa'n?
- ¿Man'igo' kíman ndi man'í ep'ín?
- ¿Parí múki'b ndi sitás ndi tipára' taréhup'ín'es ki nánt'apame?
- ¿Kéga' man'í ibánhe man'í ndi kuri ebán kúmu kábe' ndi sitás níji kíki'n?
- ¿Í'e éreh kábe' ndi í'e éma ome ndi sá' rába ná'e?
- ¿Kánenkhare sínkhá'resme?

Nant'én tipára'n ki nánt'apame úrehn sínda'r.

● Man'í ndi úman pa ús 'ni'n.

● Káne ndi úrehn úkhar káne kíri márhe súwame.

● Úrehn ndi túkhar ni ítan kíri si'áhn-me.

Kíku richhihr úran it'ests'e ndi ijir.

Urá úpi úrhan úrhan

Coordinación General de Comunicación Social

Instituto de la Mujer Guanajuatense

Instituto de la Juventud Guanajuatense

Instituto Guanajuatense para las Personas con Discapacidad

Secretaría de Desarrollo Social y Humano

Rar'áhr:

Secretaría de Desarrollo Social y Humano

Paseo de la Presa Número 99-101

Guanajuato, Gto. C.P. 36000

Teléfono 018003377948

(01472)7223453

(01473)7353626 al 31

MI IMPULSO

**"Kíni úrhan pa ná'i úrir ranhú, úrir ndi pulitikus sup'órme'i.
Ma íje' pa ndi Desar'óio Sosial ta ma ratshé".**

Paseo de la Presa No 103 Col. Centro
Guanajuato, Gto.

www.desarrollosocial.guanajuato.gob.mx

<http://portalsocial.guanajuato.gob.mx>

Gobierno del Estado de Guanajuato